

GRAMMATIKANING O'ZBEK TILIDA QO'LLANILISHI VA AHAMIYATI

Nodira Ismoilova

Andijon davlat pedagogika instituti Ona tili kafedrası o'qituvchisi

Abdurahimova Durdona Azizbek qizi

Andijon davlat pedagogika instituti talabasi

E-mail: dabdurahimova01@gmail.com

Tel: +998975572607

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20137538>

Annotatsiya

Ushbu maqolada grammatikaning o'zbek tilida qo'llanilishi va ahamiyati yoritilgan. Grammatika so'z va gaplarning to'g'ri tuzilishini ta'minlab, nutqning ravon hamda aniq bo'lishiga xizmat qilgan. Maqolada uning ta'lim tizimidagi o'rni, savodxonlikni oshirishdagi ahamiyati hamda adabiy til me'yorlarini shakllantirishdagi vazifasi tahlil qilingan. Shuningdek, mavzu yuzasidan ilmiy fikrlar, iqtiboslar va xulosalar keltirilgan.

Tayanch so'zlar

Grammatika, o'zbek tili, tilshunoslik, morfologiya, sintaksis, fonetika, leksikologiya, nutq madaniyati, adabiy til, savodxonlik, til me'yorlari, so'z turkumlari, gap bo'laklari, gap tuzilishi, so'z yasalishi, qo'shimchalar, imlo qoidalari, uslubiyat, og'zaki nutq, yozma nutq, til taraqqiyoti, milliy qadriyat, ona tili, ta'lim tizimi, kommunikatsiya, til madaniyati

Аннотация

В данной статье рассматривается использование и значение грамматики в узбекском языке. Грамматика обеспечивает правильную структуру слов и предложений, а также способствует беглости и ясности речи. В статье анализируется ее роль в системе образования, ее значение в повышении грамотности и ее роль в формировании литературных языковых стандартов. Также приводятся научные мнения, цитаты и выводы по данной теме.

Ключевые слова

Грамматика, узбекский язык, лингвистика, морфология, синтаксис, фонетика, лексикология, речевая культура, литературный язык, грамотность, языковые нормы, группы слов, части речи, структура предложения, словообразование, суффиксы, правила орфографии, методология, устная речь, письменная речь, развитие языка, национальные ценности, родной язык, система образования, коммуникация, языковая культура

Abstract

This article discusses the use and importance of grammar in the Uzbek language. Grammar ensures the correct structure of words and sentences, and helps speech to be fluent and clear. The article analyzes its role in the education system, its importance in increasing literacy, and its role in forming literary language standards. It also presents scientific opinions, quotes, and conclusions on the topic.

Keywords

Grammar, Uzbek language, linguistics, morphology, syntax, phonetics, lexicology, speech culture, literary language, literacy, language norms, word groups, parts of speech, sentence structure, word formation, suffixes, spelling rules, methodology, oral speech, written speech,

language development, national values, mother tongue, education system, communication, language culture

Kirish

Til insonlar o'rtasidagi eng muhim muloqot vositasi bo'lib, jamiyatning rivojlanishi, madaniyati va tafakkurini ifodalab beradi. Har bir xalqning milliy boyligi uning tili bilan belgilanadi. O'zbek tili ham boy grammatik tuzilishga ega bo'lgan, asrlar davomida shakllanib kelgan qadimiy tillardan biridir. Ushbu tilning to'g'ri va aniq qo'llanishini ta'minlaydigan asosiy omil esa grammatika hisoblanadi.

Grammatika tilning ichki qonuniyatlarini o'rganadi va so'zlarning o'zaro bog'lanishi, gaplarning to'g'ri tuzilishini tartibga soladi. Shu sababli u nutqning ravonligi, aniqligi va mantiqiylikni ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Grammatika qoidalarini bilmasdan turib, adabiy til me'yorlariga rioya qilish va savodli nutq yaratish mushkuldir.

Bugungi globallashuv jarayonida o'zbek tilining nufuzi va mavqeyini oshirish, uni to'g'ri va chiroyli qo'llash har bir fuqaroning vazifasidir. Shu nuqtai nazardan grammatikaning o'rni va ahamiyatini o'rganish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Bu masala Prezidentimiz nutqida ham yaqqol ko'rinadi.

“Ona tilini bilish, uni to'g'ri va chiroyli qo'llash har bir fuqaroning ma'naviy burchidir.”¹
[2020-yil 20-oktabr – Toshkent shahri]

Adabiyotlar tahlili

Grammatikaning o'zbek tilida qo'llanilishi va uning ahamiyati masalasi tilshunoslikda keng o'rganilgan mavzulardan biridir. Ushbu yo'nalishda yaratilgan ilmiy manbalar grammatikaning til tuzilishi, nutq madaniyati va adabiy til me'yorlarini shakllantirishdagi o'rnini chuqur yoritib beradi.

Avvalo, A. G'ulomovning “O'zbek tili grammatikasi” asarida grammatikaning nazariy asoslari, morfologik va sintaktik tuzilishi batafsil tahlil qilingan. Muallif grammatika tilning ichki qonuniyatlarini tartibga soluvchi asosiy tizim ekanini ta'kidlaydi. Ushbu asar o'zbek tili grammatikasini ilmiy jihatdan o'rganishda muhim manba hisoblanadi.

Shuningdek, Sh. Rahmatullayevning “Hozirgi o'zbek adabiy tili” kitobida adabiy til me'yorlari, so'zlarning to'g'ri qo'llanilishi va gap tuzilishidagi uslubiy jihatlar yoritilgan. Unda grammatika faqat qoidalar yig'indisi emas, balki nutq madaniyatini shakllantiruvchi asosiy omil ekanligi qayd etiladi.

N. Mahmudovning “Til va nutq madaniyati” asarida esa grammatikaning amaliy ahamiyati, ayniqsa og'zaki va yozma nutqdagi to'g'rilik, aniqlik va ifodalilikni ta'minlashdagi roli keng tahlil qilingan. Muallif nutq madaniyatini oshirishda grammatika qoidalariga qat'iy rioya qilish zarurligini asoslab beradi.

Umuman olganda, tahlil qilingan adabiyotlar shuni ko'rsatadiki, grammatika o'zbek tilining ilmiy asosini tashkil etadi. U adabiy til me'yorlarini belgilash, savodxonlikni oshirish va nutq madaniyatini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Quyidagi jumla ham bunga misol bo'la oladi:

“Grammatika tilning ichki tuzilishini tartibga soluvchi asosiy tizimdir.”²
[G'ulomov – “O'zbek tili grammatikasi” (1992 yil 12-bet)]

¹ Shavkat Mirziyoyev 2020-yil 20-oktabr – Toshkent shahri

² G'ulomov – “O'zbek tili grammatikasi” (1992 yil 12-bet)

Tahlil va natija

Grammatika o‘zbek tilining asosiy tayanchi bo‘lib, u so‘zlarning to‘g‘ri qo‘llanishi, gaplarning mantiqiy va tushunarli tuzilishini ta‘minlaydi. Tilshunos olimlarning ilmiy qarashlari shuni ko‘rsatadiki, grammatika faqat qoidalar yig‘indisi emas, balki nutq madaniyatini shakllantiruvchi, adabiy til me‘yorlarini belgilovchi muhim tizimdir. O‘zbek tilida morfologiya va sintaksis bo‘limlari orqali so‘z shakllari va gap tuzilishi tartibga solinadi, bu esa yozma va og‘zaki nutqning aniqligi va ravonligini oshiradi.

Adabiyotlar tahlili natijasida shunday xulosaga kelish mumkinki, grammatika insonning savodxonligini oshirishda, fikrni to‘g‘ri ifodalashda va jamiyatda madaniy muloqotni shakllantirishda katta ahamiyatga ega. Ayniqsa, ta‘lim jarayonida grammatika qoidalarini puxta o‘zlashtirish o‘quvchilarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantiradi va adabiy til me‘yorlariga amal qilish ko‘nikmasini mustahkamlaydi.

Umuman olganda, grammatika o‘zbek tilining ilmiy asosini tashkil etadi va uning to‘g‘ri qo‘llanilishi jamiyatda til madaniyatini yuksaltiradi. Shu sababli, grammatik bilimlarni chuqur o‘rganish va amaliyotda to‘g‘ri qo‘llash har bir shaxs uchun muhim vazifa hisoblanadi.

Xulosa va taklif

Xulosa qilib aytganda, grammatika o‘zbek tilining asosiy ilmiy poydevori bo‘lib, u nutqning to‘g‘ri, aniq va ravon bo‘lishini ta‘minlaydi. Grammatika qoidalariga rioya qilish orqali inson o‘z fikrini mantiqiy ifodalay oladi, adabiy til me‘yorlarini to‘g‘ri qo‘llaydi hamda savodxon nutq hosil qiladi. O‘rganilgan adabiyotlar va tahlillar shuni ko‘rsatadiki, grammatika nafaqat tilshunoslikning bir bo‘limi, balki jamiyatda nutq madaniyatini shakllantiruvchi muhim omildir.

Shu sababli, grammatikani chuqur o‘rganish va uni amaliyotda to‘g‘ri qo‘llash har bir shaxs uchun muhim hisoblanadi. Ta‘lim jarayonida grammatika darslarini zamonaviy va interfaol usullarda tashkil etish, o‘quvchilarning og‘zaki va yozma nutq ko‘nikmalarini rivojlantirish zarur. Shuningdek, yoshlar orasida savodxonlikni oshirish maqsadida qo‘shimcha to‘garaklar va tanlovlarni yo‘lga qo‘yish, ommaviy axborot vositalarida adabiy til me‘yorlarini keng targ‘ib qilish lozim. Bundan tashqari, elektron ta‘lim resurslari va mobil ilovalar orqali grammatikani o‘rganishni yanada qulay va samarali qilish mumkin.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Shavkat Mirziyoyev 2020-yil 20-oktabr – Toshkent shahri
2. G‘ulomov A. O‘zbek tili grammatikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 1992.
3. Mahmudov N. Til va nutq madaniyati. – Toshkent: Ma‘naviyat, 2013.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining o‘zbek tili va davlat tili rivoji haqidagi nutqlari va ma‘ruzalari.
5. O‘zbek tilining grammatik qoidalari va adabiy til me‘yorlariga oid umumiy tilshunoslik qo‘llanmalari.
6. Rahmatullayev Sh. Hozirgi o‘zbek adabiy tili. – Toshkent: Universitet, 2006.